

ASMENS IR TAUTOS ISTORIJOS MITOLOGIZACIJA XIX A. PABAIGOS LIETUVIŲ LITERATŪROJE

IRENA BUCKLEY
Vytauto Didžiojo universitetas

Esminiai žodžiai: *identitetas, genealogija, istorija, mitologija, senoji religija, krikščionybė*.
Key words: *identity, genealogy, history, mythology, ancient religion, Christianity*.

Romantinė istoriografija neatskiria individo ir tautos istorijos, o parodo jų sąsajas. Individo biografija išsiskiria platesnio kultūrinio konteksto dirvoje, o istorinis naratyvas gauna daugiau subjektyvumo žymių. XIX a. pabaigoje Lietuvoje vystomos Vilniaus universiteto, Žemaičių sąjūdžio amžiaus pradžioje pradėtos darbo sritys – domėjimasis tautos istorija, kalba, folkloru. Tiriant praeitį, pasak Antano Maceinos (1981), neišvengiama subjektyvumo, kadangi visada išlieka santykis su savimi. Tai itin ryšku kalbant apie XIX a. pabaigą, kai romantizuota istorinė sąmonė siekia apmąstyti tautos istoriją tarsi savąją.

Individo ir tautos istorijos sąsajas šiuo laikotarpiu stiprina ne tik Atgimimo sąjūdžio idėjos, bet ir atplūdusi antroji romantizmo banga, vaizduotę žadinantys indoeuropėistikos tyrinėjimai. Didesnę žmogiškojo matmens svarbą rodo siekis netolimoje praeityje atrasti sektinų pavyzdžių, kurie taptų savotiškais amžiaus emblemomis. Toks autoritetas Jonui Basanavičiui buvo Liudvikas Rėza, išleidęs tautos dainų rinkinį ir Kristijono Donelaičio „Metus“ – tekstus, kurie tuo metu geriausiai reprezentavo lietuviškąją kultūrą. L. Rėza pristatomas kaip mįslinga asmenybė; jo pavardė esanti labai sena, trakiška, minima „Iliadoje“. Neatsitiktinai „Aušroje“ ir „Varpe“ nuolatos minimas Simonas Daukantas. Jį cituoja J. Basanavičius straipsnyje „Iš mūsų praeigos“, Vincas Kudirka džiaugiasi „Dirvoje“ išspausdinta istoriko biografijos medžiaga, XIX a. pradžia vadinama S. Daukanto gadyne (Jono Šliūpo straipsnis „Simonas Daukantas, Lietuvos raštininkas“).

Istoriškai mąstydamas asmuo nesusitelkia ties individualia būtimi, o save suvokia kaip kolektyvinio likimo inkarnaciją. Tiek tautos istorija, tiek asmens biografija (parašoma pirmoji – J. Basanavičiaus autobiografija) pradeda nuo giliausių, dažnai romantizuotų klodų. Individo savivokai itin svarbi savosios erdvės, kraštovaizdžio, gimtinės pajauta. Šio meto egodokumentuose – atsiminimuose, laiškuose, autobiografijose pabrėžiamas gimtosios vietos senumas, garsi jos praeitis. Gana plačiai apie savo kaimus rašo J. Basanavičius, Vincas Pietaris, Pranas Vaičaitis, gimtinę šviesiai prisimena V. Kudirka. Sūduva, iki šiol mažiau aprašyta, iškyla kaip tamsių girių, praeities kovų, narsių žmonių, taurios dvasinės kultūros žemė. Savojo krašto praeitis siejama su visos Lietuvos istorijos vingiais: Sūduva, anot V. Pietario (1973), nuo seno priklausė ne prūsams, o LDK. Gimtųjų apylinkių laukuose ne vienas ieško buvusios galybės liekanų. J. Basanavičius didžiuojasi užaugęs labai sename Ožkabilių kaime, „kryžiokiškų“

tradicijų krašte. Giriomis apjuostas, upėmis ir upeliais išraižytas jis primena S. Daukanto aprašymus „Būde senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“ (1845). V. Pietaris pasakoja apie gimtinės piliakalniuose išariamus akmeninius kirvukus, P. Vaičaitis piliakalnyje rastą kaukolę vežasi į Peterburgą. Gimtųjų vietų archaikos svarbą pabrėžia J. Šliūpas, kalbėdamas apie Martyno Jankaus Bitėnus, ant Rambynkalnio buvusią Romuvą. Savo gimtinę jis taip pat „apželdo“ dideliais miškais. Taip *genijus loci* skatina svaresnį kultūrinį veikimą, kuris, anot Stasio Šalkauskio, „stovi pusiaukelėje tarp kultūrinio nusiteikimo ir kultūrinės išdavos“ (Šalkauskis, 1992, 170). Nebaigę specialių mokslų, amžiaus pabaigos praeities tyrėjai, skatinami Atgimimo sąjūdžio idėjų ir savo pačių identiteto paieškų, bando formuoti istorinę savimonę.

XIX a. pabaiga – tai romantiškų asmens ir tautos genealogijų kūrimo metas. Prancūzų literatūrologas Pierre’as-Jeanas Dufefas teigia, jog neramių sąjūdžių, revoliucijų epochos sustiprina norą grįžti į save, suvokti savo esmę – tai palanku intymiai literatūrai (Dufef, 2001, 4). Atgimimo sąjūdis amžiaus pabaigos Lietuvoje aktyvino atmintį, sustiprino istorines refleksijas. Individualioje plotmėje stengiamasi atsakyti į klausimą: kas aš esu, kas buvo mano protėviai? Savoji kilmė siejama su tautos genealogija, baltų genčių praeitimi, Lietuvos istorija. V. Pietario teigimu, jo pavardė heruliška, o protėviai gyvenę Semboje, kurioje jiems tekę pakelti sunkų senprūsių likimą. J. Basanavičius, kryžiuočių kelių aprašymuose atradęs Birštono pavadinimą, mini seną Birštonų giminę, iš kurios kilusi jo motina. J. Šliūpas pasakoja savo prosenio, turtų gavusio Vytauto valdymo laikais, bendravusio su kunigaikščiu, istoriją. Kodėl jauni Lietuvos inteligentai, valstiečių vaikai, bando save sieti su aukštesniais visuomenės sluoksniais? Tai lemia vaizduotę žadinusi skaityta literatūra – romantinės „Robinzono Kruzės“ (J. Šliūpas pasakoja apie šios knygos poveikį bendramoksliams) platumos, siekis save ir savo tautą išvesti iš primetamos barbarybės, jaučiama savosios lietuviakalbės diduomenės praradimo žala.

XIX a. pabaigoje į tautos genezės klausimą bandyta atsakyti remiantis lyginamosios kalbotyros, mitologijos, tautosakos duomenimis. Tačiau tokiuose svarstymuose jaučiama tendencija kurti Tautos pradžios mitą, kuris paneigtų viešojoje erdvėje pasirodžiusius svarstymus, menkinančius lietuvių kilmę. Oficialiuosiuose rusiškuose šaltiniuose formuojama nuomonė, jog Lietuvos proistorė – tai chaosas ir nebūtis. Remiantis Rusijos imperijos geografiniu-statistiniu žodynu, „lietuvių genčių kilmė ir pasirodymo Pabaltijyje laikas visiškai nežinomas“ (Географически-статистический словарь Российской империи, 1867, 62). Jos buvusios artimiausios slavams ir labai greitai su jais susiliejusios. Senus ryšius su slavais bandoma pabrėžti, kai kalbama apie LDK. Jos kunigaikščiai buvę rusų kilmės, o Palemono teorija – tai tik lenkų sugalvota pasaka (Холмский, 1866, 4). Susidurdama su tokiais vertinimais, lietuvių inteligentija atgaivina senas ir ieško naujų garbingų savosios tautos genealogijų. Vis dar populiaru XIX a. pradžioje S. Daukanto aktualizuota heruliškoji kilmės teorija. Su dideliu įkarščiu, remdamasis tuo pačiu Kristupo Hartnocho latvišku „Tėve mūsų“ tekstu, heruliškos kilmės versiją dėsto V. Pietaris laiške sūnėnui. Atsiranda ir naujų versijų: J. Basanavičiaus teorijoje heruliai pakeičiami trakais-frigais, lietuviai kildinami iš indoeuropiečių protėvynės, lokalizuojamos Balkanuose. Jie įvardijami kaip seniausia indoeuropiečių tauta, išlaikiusi archajinę kalbą, būdą ir papročius. Tautos pradžios mitas reikalingas kaip pagrindas istorijos mitologizacijai, susijusiai su tapatybės paieškomis.

Mitologinis matmuo istorijos traktuotei teikia ne akademinį, o vaizduotės ir intuicijos kuriamą pavidalų, kurie veikia emocijas, skatina asmenybės ir tautos aktyvumą. Individualūs

ir kolektyvine motyvacija imtis visuomeninės patriotinės veiklos pasižymintys šaltiniai yra panašūs. „Kaip ir žmonėms, kurie turi pradėti veikti, joms (tautoms, – I. B.) reikia pavyzdžių ir prototipų. Ir čia į pagalbą ateina istorijos mitai.“ – rašo Algirdas J. Greimas (1991, 410). XIX a. pabaiga ir buvo metas, kai tokios pagalbos itin reikėjo Atgimimo sąjūdžio ideologams ir visai tautai.

Istorijos mitologizacija buvo svarbi formuojantis moderniajai lietuvių tautai: savitas istorinis naratyvas romantizuotą LDK tradiciją panaudojo naujos valstybės vizijai kurti. Analizuodami lenkiškosios mitologizacijos apraiškas, knygos „Lenkiškoji mitologija“ autoriai teigia, jog nacija – ne objektas, o sentimentas, įvaizdis, susiformavęs individo dvasioje. Jam formuojantis, svarbi tampa simbolio, mito galia. Pasitelkus mitologizaciją, maišomos intuityvus ir racionalaus mąstymo sritys. Jei mitas yra iracionalus ir subjektyvus, nepretenduojas į tiesą, jis vis tiek išlaiko ryšį su istorija ir gauna praktinę funkciją, susijusią su šiuolaikiniu socialiniu gyvenimu: jis pretenduoja būti pragmatiniu ir amžinu modeliu, pagal kurį visuomenė būtų organizuojama dabar ir ateityje. Remdamasis archetipais, mitas yra paniręs praeityje ir implikuoja istorinio laiko neigimą, bet jo funkcionavimui istoriją pažinti būtina (Rubes, Crugten, 1998). Lietuvos istorija atrodė palanki tapti modeliu, nes šalis, virtusi nuolatinių kovų arena, buvo priversta narsiai gintis. Tai priminė dabartinę geopolitinę situaciją, gresiančią tautos išlikimui. Todėl mažiau aktualizuojamas romaus lyriško lietuvių, gamtos vaiko mitas. Istorijos mitologizacija XIX a. pabaigos lietuvių tekstuose grindžiama herojiniais epizodais, praeities kovų topika: mūšiai su kryžiuočiais, Pilėnų, Kauno pilių gynyba, Algirdo ir Kęstučio žygiai, Saulės mūšis, Žalgiris, pergalė kare su Rusija prie Oršos (1514), kai laimėjimą lėmė ant balto žirgo pasirodęs šv. Kazimieras. Praeitis nenuasmeninta, istorinis naratyvas turi savo herojų. Sužmoginimo tendenciją rodo straipsnių pavadinimai „Aušroje“: „Vardas senovės Lietuvos valdonų“, „Lietuvių kunigaikščių vardai“, „Kapai didžiųjų kunigaikščių ir karalių Vilniuje“ ir kt. Taip istoriniai įvykiai ir jų herojai, virtę mitiniais prototipais, stiprina kolektyvinę tapatybę ir telkė tautą. Istorijos mitologizacija ribojosi siekiu prikelti savos tautos praeitį. Antikos mitai jau nekaitino vaizduotės, viduramžių, privilegijuotos romantikų epochos, restauracija taip pat rėmėsi lietuviškąja herojine praeitimi. J. Šliūpas (1977), atsargesnis istorinių mitų kūrėjas, pažymi, kad ne tik „karės“ praeityje buvę. Tačiau kitokios žmogiškosios veiklos, asmeninių mitų, nesusietų su istorija, dar nekuriama. Dar stinga supratimo, kad kiekvieno individo gyvenimas vertas memuarų, o mažosios istorijos pačios savaime gali virsti prasmingu pasakojimu.

Dėl mąstymo sinkretiškumo istorijos mitus papildė kalbos, folkloro medžiaga; suintensyvėję lingvistiniai, folkloro tyrimai nėra savitiksliai. Kalba, remiantis J. Basanavičiaus (1970) prakalba pirmajam „Aušros“ numeriui, yra „mūsų istorija“, joje užfiksuota kartų patirtis ir dvasios kultūra. Ieškoma kalboje užšifruotų archajinių prasmų, todėl domimasi etimologija (Kazimiero Būgos, J. Basanavičiaus darbai), žodis kartais tampa vieninteliu ryšiu su mitiniu pasauliu. Kalbos sakralizacija išryškėja įvairiuose kontekstuose. Istoriskai žvelgiant, ji – mitinės praeities reliktas, ja kalbėję senieji dievaičiai. Tai emocionaliai išreiškia Andrius Vištelis: „Palaimės mažumėlis liko, kad mažukėliai dvasioje, vargdienėliai artojėliai ir šienpiovėliai rankdarbėliai nors iš dalies palaikė švenčiausiąją tą skarbą, tą brangiausiąją Dievo dovaną, tą seniausiąją pirmutinį senų dievaičių ir sentėvių liežuvį ne iš protiškos meilės, bet iš nepermanomo Natropaus Akapirmo likimo“ (Šliūpas, 1977, 143). Lietuvoje vėlai atsiranda savas rojaus kalbos variantas – tolimas europinių diskusijų, prasidėjusių jau

renesanso epochoje, aidas. Tokioms prakilnioms traktuotėms turėjo įtakos indoeuropeistikos studijos, sutelkusios vaizduotę ir mokslą. Pripažinta lietuvių kalbos archaika papildė arijiškojo ir hebrajiškojo Edeno traktuotes.

Romantinės genealogijos, istorijos mitologizacija tapo vienu iš argumentų svarstant tautinio ir asmeniškąjį identiteto klausimą. Tautinė tapatybė, reflektuojama ir pajaučiama emocionaliai, XIX a. pabaigoje stiprino individualų identitetą. Asmens tapatumas nesiriboja jo tautiniu tapatumu, bet pastarasis XIX a. pabaigoje atrodo svarbiausias: suvokiamas savas tautiškumas ir prisiimami įsipareigojimai tautai. Remiantis savosios tautos išskirtinumu, stiprėjo savivertės jausmas, gebėjimas save matyti istorijos tėkmėje. Tautinės tapatybės komplekse svarbiausia atrodė dvasinė kultūra.

Ryškesnės tautinio savitumo ir išskirtinumo apibrėžtys, savo vietos tautų bendrijoje nusakymas skiria šio meto tyrėjus nuo XIX a. pradžios šviesuolių, praeityje ieškojusių archaikos ir atsvaros menkinamai kultūrai. V. Pietaris laiške Adomui Jakštui pateikia lingvistinius (Grįžulo Ratų pavadinimas esąs lietuviškas), folklorinius (pasakos apie karus su kryžiuočiais), rašytinius argumentus, rodančius savitą lietuvių vietą Europos tautų kultūroje. Dvasinės kultūros ženklai tampa apčiuopiamesni – labiau remiamasi archeologijos duomenimis. Materialinės kultūros relikvai kelia pagarbą, skatina ieškoti juose tautos pasaulėžiūros, estetinių vertybių. Keliuose „Varpo“ numeriuose spausdinama Tado Daugirdo tyrinėjimų apžvalga. Kruopščiai aprašomi buities reikmenys, papuošalų ornamentika, iš radinių sprendžiama, kad lietuviai turėjo išvystytą materialinę kultūrą, atspindėjusią tautos dvasingumą. V. Kudirka (1889) straipsnyje „Varpe“ (Nr. 12) rašo: „Kiek galima pasimokyti iš tų senovės daiktų... Tuose mažmožiuose guli dalis mūsų istorijos“. Jie autoriui kalba apie protėvių būdo taurumą, meilę savam kraštui – vertybes, kurios turėtų vienyti. Todėl savo meto buityje, papročiuose ieškoma senosios kultūros tęstinumo (V. Kudirka rašo apie margučius, V. Pietaris aptaria moterų nešioseną). Savumo jausmas jungia, stiprina asmens ir tautos tapatybę. Manoma, kad ne politinė, ekonominė ar teisinė situacija, o tautos moralė, papročiai, ypač religija parodo jos savitumą ir lemia istorinę raidą. Todėl gerokai racionaliau nusiteikęs J. Šliūpas pasiges ūkinių, ekonominių klausimų svarstymo, praeities patyrimo, kuriuo galėtų remtis žmogus, tvarkydamas savo gyvenimą, analizės. Romantinių nuostatų praeities tyrėjams praktiniai interesai mažai rūpėjo – ieškota kultūros unikalumo, jos brandos apraiškų.

Kaip tautinio savitumo pagrindas, ryškėjęs ir S. Daukanto epochoje, iškilo ikirikščioniškoji religija, nulėmusi tautos charakterį, gyvenimą, etines vertybes. Tautos dvasinė kultūra rekonstruojama remiantis tautosakine medžiaga, gausiau publikuota XIX a. pabaigoje. Joje ieškoma istorijos, herojinio epo, folkloras tampa vienu prieinamiausių ir patikimiausių senosios religijos, mitologijos šaltinių.

Senosios religijos, mitologijos tyrinėjimų vertinimams būdinga priešprieša *sava–sve-tima*. Lietuviškąja pagonybe (senoju baltų tikėjimu) XIX a. pabaigoje įvairiais tikslais domėjosi kitataučiai tyrėjai. Jų vertinimai lietuviams dažnai atrodė tendencingi. Antonijaus Miežinskio tyrinėjimus „Varpe“ (Nr. 1) kritiškai vertina Vanagas (1894): „Kiek jų (lenkų, – I. B.) kėsinosi rašyti apie mūsų mitologiją, laužydami vislab, ką tik sutiko savo milžiniškame darbe. Jų rankose trūko, skilo dievai, sulaužyti žodžiai į šalis lakstė, o papročiai vieni nutverti už plaukų, iškraipyti kilo aukštyn, kiti nugriuvo į nepasiekiamas gilumas“. Lenkų tyrėjo tendencingumą laiške A. Jakštui pabrėžia V. Pietaris. Taigi katalikybė vienijo (priešprieša *katalikas–pravoslavas*) lietuviškąją ir lenkiškąją mintį, požiūris į pagonybę dažnai skyrė.

Rusiškuose šio laikotarpio leidiniuose pastebimas dvejopas požiūris į lietuviškąją pagonybę. Ji neprimityvinama, o pristatoma kaip savita religinė sistema. Leidinyje „Vilniaus žinios“ (*Виленский вестник*) spausdinami tuo metu garsūs Teobaldo (*Vasilijaus Rotkircho*) lietuviškosios mitologijos tyrinėjimai. Remdamasis Liudviko Jucevičiaus darbais, jis vertina lietuvių nekrokultą ir pripažįsta jį buvus gan sudėtingą. Eduardas Volteris teigia lietuvius turėjus miestus, šventyklas, kalba apie būtinybę išsaugoti senovės paminklus – pilis, piliakalnius, pilkapius (*Литовские древности*, 1890, 8). Apie lietuviškąją pagonybę, kaip išbaigtą sistemą, palankiai rašoma leidinyje „Misionierius“ (*Миссионер*) paskelbtame straipsnyje „Krikščionybės platinimas tarp lietuvių“. Didesnis rusiškų leidinių dėmesys senajai lietuvių religijai ir mitologijai aiškintinas ne tik asmenine iniciatyva, moksliniais interesais, indoeuropeistikos įtaka, bet ir siekiu, parodant kultūros unikalumą, atitraukti lietuvius nuo lenkų. Kita rusiškų publikacijų tendencija – pastangos menkinti ikikrikščioniškąją Lietuvą. Vidaus reikalų ministerijos žurnale rašoma: „Galvoti, kad lietuvių gentis dabar pergyvena nuopuolį, kad anksčiau ji buvo galinga ir gyvybinga, reiškia arba didelį patiklumą pasakoms, arba apgalvotą sąmoningą priešišumą tiesai. Neabejotina, dokumentais paliudyta istorija žino lietuvius tik kaip laukinius.“ (*Северо-западный край империи в прежднем и настоящем виде...*, 1843, 36). Siekiama parodyti Rusijos indėlį kultūrinant pagonius lietuvius. T. Briancevas apžvelgia lietuvių dievų panteoną, rašo apie pagoniškasias šventes, žynius, religines apeigas ir ritualus. Tačiau senovės lietuviai, anot jo, „kaip ir daugelis kitų nekultūringų ir klajoklių tautų, buvo pagonys, t. y. neturėjo supratimo apie tikrą Dievą ir Dievo Sūnų Jėzų Kristų, kol X ir XI a. pagal rusų kalendorių nesusipažino su rusų pravoslavais kunigaikščiais ir išsimokslinusiems žmonėms iš Naugardo, Kijevo ir Galicijos... Iki to laiko jie garbino stubus“ (*Брянцев*, 1891, 3). Tokie vertinimai stiprino poreikį įtvirtinti savuosius istorijos mitus, pagrįsti savąją tautinės tapatybės sampratą.

Savas požiūris į senąją kultūrą aiškiausiai atsiskleidžia J. Basanavičiaus tyrinėjimuose. Iš visų lietuvių jis geriausiai išmanė tą sritį ir turėjo įtakos kitiems. Kalbėdamas apie praeitį, jis nesivadovavo tik emocijomis, o buvo rimtas mokslininkas, gana išvalgiai atskleidęs daug svarbių ikikrikščioniškosios kultūros faktų. J. Basanavičius griežtai nepolemizuoja su XIX a. pabaigos tyrėjais (Aleksandru Briukneriu, Antonijum Miežinskiu), tačiau pateikia tvirtą savo nuomonę. Senoji religija jam – ištobulinta įvairialypė sistema, kuri apima savas kulto vietas, šventyklas ir tarnus, savitą nekrokulto ir pomirtinio pasaulio sampratą. Ši religija – vienas svarbiausių tautos savitumą sąlygojančių elementų, formavęs tautos būdą, lėmęs individualų dvasingumą. J. Basanavičiaus cituojamuose šaltiniuose pagonis lietuvis – taikus, malonaus elgesio žmogus. Tęsdamas daukantiškąją lietuviškojo būdo analizę, J. Basanavičius labiausiai išryškina herojinę charakterio pusę – drąsą keliantis per upes, pasiaukojimą ir narsumą ginant savo kraštą. Pagrindinė dvasinės stiprybės priežastis, kaip ir S. Daukantui, jam atrodo buvusi senoji religija. Ne vienu J. Basanavičiaus ir S. Daukanto teiginiu rėmėsi ir filosofas J. Girnius savo studijoje „Lietuviškojo charakterio problema“ (1947).

Kaip vertinama krikščionybė tautos dvasingumo, jos savitumo aspektu? XIX a. pabaigoje gresiant rusifikacijai, kurios viena iš formų buvo pravoslavinimas, svarbus tapo tautiško ir katalikybės ryšys. Virginijus Savukynas teigia, kad iki XIX a. pabaigos „vyravo religinė tapatybė: grupės tapatybė pirmiausia buvo apibrėžiama pagal religiją ar konfesiją, o tik po to buvo atsižvelgiama į kitus skirtumus“ (Savukynas, 2012, 269). Tačiau XIX a. pabaigoje krikščionybės įvedimo faktas vertinamas dvejopai: pabrėžiama skaudi kultūrinė

kaita ir ieškoma religinio sinkretizmo apraiškų. Senajai religijai palankūs tyrinėtojai tuo metu dažnai apgailestauja dėl jos sunaikinimo. Krikščionybės įvedimas jiems, kaip ir kitados S. Daukantui, asocijavosi su tautiniu, socialiniu, moraliniu smukimu. XIX a. pabaigos leidinių straipsniuose neigiamai vertinama kryžiuočių agresija, lenkų vaidmuo krikštijant Lietuvą. Suvokiama, kad religijos kaita paliečia žmogų ir nužymi tautos kelią. Neišvengiamybės akivaizdoje krikščionys romantikai liūdi dėl sunaikintos senosios dvasinės kultūros. Anot V. Pietario, krikštas buvo „priežastis dėl galutinio užtrynimo senovės palaikų“, todėl nelikę net senųjų vietovardžių (Pietaris, 1973, 359). J. Šliūpas (1977) kritiškai vertina naujosios religijos atneštus socialinius pokyčius, jį taip pat jaudina senosios kultūros likimas: kunigai sudeginę „pagoniškus“ tautiškus raštus ir dokumentus, – rašo jis knygoje „Lietuvos praeitis, dabartis ir ateitis“, kurios mintims savo recenzijoje pritaria V. Kudirka.

Plačiausiai dviejų religijų santykį aptaręs J. Basanavičius religijų kaitos procese išvelgė kultūrinių jungčių apraiškas. Darbo „Iš krikščionybės santykių su senovės lietuvių tikyba ir kultūra“ autorius, kaip XIX a. pradžioje Dionizas Poška, pabrėžia nenorįs diskredituoti „šių dienų krikščionybės“, kurios gerbėjas esąs (Poška, 1959, 156). Jis tik atkreipia dėmesį į sudėtingą kultūros istorijos laikotarpį, kai skaudžiai keitėsi vertybės, pabrėžia krikščionybės skleidėjų netoleranciją senosioms kultūroms. Tačiau J. Basanavičius ieško dviejų religijų, dviejų kultūrų sąveikų, aptinka senųjų tikėjimų apraiškų jau sukrikščionintame krašte: „...stabmeldystė žmonių masėms, kurios priėmė tikėjimą į nukryžiuotąjį Kristų, tik formoje persimainė, bet ne esmėje“ (Basanavičius, 1970, 583). J. Basanavičius skiria universalųjį ir tautinį kultūros lygmenis ir daugiau dėmesio skiria pastarajam, jį tradiciškai pakylėdamas iki antikinių kultūrų lygio. Dar „Aušroje“ jis rašė, kad senųjų protėvių tikyba buvusi graikų ir romėnų tikybos pamatas (Gustaitis, 1927). Taigi krikščioniškoji tradicija susidūrė su aukšto lygio kultūra, todėl nepajėgė jos visiškai asimiliuoti. Daugelį senųjų relikvų J. Basanavičius aptinka ir savo laikų mene, liaudies kūryboje.

XIX a. pabaigoje tautos ir asmens istorijos vertinimai yra pagrįsti universalųjų ir tautinių vertybių derme. Kartais šie pradai išskiriami, pabrėžiama vieno ar kito svarba, tačiau vertinant istorijos procesus ieškoma ne tik savitumo, bet ir kultūrinių jungčių. Rasti pusiausvyrą tarp dviejų pradų skatino stiprus patriotinis jausmas, bendros visuomeninės pozicijos supratimas. Visuomeninė, kultūrinė situacija buvo palanki suartėti individualiai ir tautinei mitologijai: nesusitelkta ties savimi kaip individu, intymumo formos dar nepagrįstos psichoanalizės duomenimis, nesusiformavęs savęs kultas. Patriotinės nuotaikos siejo su sava gentimi, stiprino subjektyvųjį tautinį tapatumą. Mitologizuota tautos istorija į asmenybės pasaulį įėjo kaip vienas iš įvairialypio dvasinio gyvenimo komponentų.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Basanavičius J. (1970). Rinktiniai raštai. Vilnius: Vaga.
 Dufief P. J. (2001). Les écritures de l'intime de 1800 à 1914: autobiographies, mémoires, journaux intimes et correspondances. Paris: Bréal.
 Girnius J. (1947). Lietuviškojo charakterio problema. Augsburg.
 Greimas A. J. (1991). Iš arti ir iš toli. Literatūra, kultūra, grožis. Vilnius: Vaga.
 Gustaitis M. (1927). Basanavičius ir „Aušra“. Kaunas.

- Kudirka V. (1889). Iš tėvyniškos dirvos // *Varpas*, Nr. 12, p. 182.
- Maceina A. (1981). *Asmuo ir istorija*. Chicago.
- Pietaris V. (1973). *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Vaga.
- Poška D. (1959). *Raštai / Surinko V. Laurynaitis, tekstą paruošė D. Urbas*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Rubes J., Crugten A. (1998). *Mythologie polonaise*. Bruxelles: Complexe.
- Savukynas V. (2012). *Istorija ir mitologijos: tapatybės raiškos XVII–XIX amžiaus Lietuvoje*. Vilnius: Viešosios politikos strategijų centras.
- Šalkauskis S. (1990). *Raštai*, t. 1. Vilnius: Mintis.
- Šliūpas J. (1977). *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Vaga.
- Vanagas. (1894). *Mythologiae Lithuanicae Monumenta. Źródła do mitologii litewskiej od Tacyta do końca XIII wieku / Zebrał, ocenil i objaznil Antoni Mierzyński // Varpas*, Nr. 1, p. 11–12.
- Брянцев Н. Д. (1891). *Очерки древней Литвы и Западной России*. Вильна.
- Географически-статистический словарь Российской империи. (1867). т. 3. Санкт-Петербург.
- Киркор А. (1854). *Литовския древности // Черты из истории и жизни литовского народа*. Составлены, с разрешения начальства, Виленским губернским статистическим комитетом. Вильно.
- Литовские древности (1890). P. 8.
- Миссионер. (1876). № 6. Москва.
- Северо-западный край империи в прежднем и настоящем виде. Мин. Внутренних дел за 1843 г. Февраль.
- Холмский греко-униатский месяцеслов за 1866 г.

Irena Buckley

THE MYTHOLOGIZING OF PERSONAL LIFE STORY AND NATIONAL HISTORY
IN THE LITHUANIAN LITERATURE AT THE END OF THE 19TH CENTURY

Summary

Romantic historiography does not separate an individual's life story from national history, but rather shows their links: prominent personalities are treated as specific emblems of particular periods; and a personal biography is grasped as an incarnation of collective history. In the treatment of history the mythological dimension offers not the academic forms, but rather the shapes produced by imagination and intuition, affecting emotions and encouraging the activity of a person and nation. The sources of individual and collective motivation for the socio-patriotic activity are similar. At the end of the 19th century the created myths strengthen national identity and form historical consciousness. In the Lithuanian literature of that time the estimation of national and personal history is based on the intersection of universal and national values. The mythologized history of the nation enters the world of a personality as a component of one's rich spiritual life.